

Jak napisać rozprawkę?

W jakiej formie możesz napisać pracę pisemną?? Jest ich nie tak wiele: Rozprawka (najczęściej), recenzja, komentarz. Niezależnie od polecenia skierowanego bezpośrednio do Ciebie (przeczytaj je dokładnie), zazwyczaj piszesz pracę w wymienionych formach. Pragnę Ci je przypomnieć, podając przykłady tematów z lat ubiegłych wraz z ich analizą.

ROZPRAWKA, czyli jak to uzasadnisz?

Rozprawka jest formą wypowiedzi pisemnej, w której piszący prezentuje stanowisko wobec określonego zagadnienia i uzasadnia je. Jest to więc wywód argumentacyjny zmierzający do uzasadnienia przyjętej tezy lub rozważenia określonego problemu

Etapy pracy nad rozprawką:

Analiza tematu, sformułowanie tezy, jeżeli nie została podana w temacie pracy, lub hipotezy, sformułowanie argumentów/kontrargumentów, dobór przykładów potwierdzających argumenty, sformułowanie końcowego wniosku.

Teza

- to ogólne stwierdzenie zawierające pogląd/sąd na jakiś temat, sformułowane w postaci pewnika, np.: "Sensem życia jest dążenie do szczęścia", "Miłość jest największą wartością w życiu człowieka", "Świat zwycięski dla techniki jest przegrany dla wolności", "Reklama ma wartość artystyczną", "Świat współczesny jest globalną wioską".

Hipoteza

- to ogólne sformułowanie zawierające pogląd nie w pełni uzasadniony; założenie wymagające sprawdzenia; przypuszczenie, np.: "Czy szczęście polega na pogodzeniu się z losem?", "Czy bestseller jest arcydziełem?", "Możliwe jest, że walka zbrojna jest jedyną drogą do uzyskania niepodległości".

Argument

- wypowiedź o charakterze uogólnienia, potwierdzająca tezę.

Kontrargument

- wypowiedź o charakterze uogólnienia, potwierdzająca tezę, obalająca sformułowane wcześniej argumenty. Przykład jest faktem, konkretem potwierdzającym argument (w pracy maturalnej są to najczęściej przytoczone dzieła, bohaterowie, literackie wydarzenia).

Najprostsza kompozycja rozprawki:

Wstęp zawierający tezę - możesz go napisać na końcu, gdy już przemyślisz argumentację.

Rozwinięcie składające się z argumentów i przykładów potwierdzających argumenty. Każdy wprowadzony przez Ciebie argument powinien rozpoczynać kolejny akapit pracy. Pamiętaj o starannym komponowaniu każdego akapitu, na który składa się jeden argument i przykład lub przykłady. Każdy akapit powinien być spuentowany, czyli zakończony wyraźnym zamknięciem, konkluzją. Akapity zaznaczamy graficznie - większym wcięciem/marginesem.

Zakończenie - potwierdzenie przyjętej we wstępie tezy.

Kompozycja rozprawki nieco bardziej skomplikowana:

Wstęp zawierający hipotezę.

Rozwinięcie składające się z argumentów i kontrargumentów, z przykładów potwierdzających argumenty i kontrargumenty.

Zakończenie - sprecyzowanie własnego stanowiska po przeanalizowaniu za i przeciw. W zakończeniu możesz sformułować tezę, która będzie wnioskiem wynikającym z rozważań. Kolejne akapity muszą być ze sobą logicznie i formalnie powiązane tak, aby Twój wywód był spójny. Należy wiązać je ze sobą na zasadzie kontynuacji lub opozycji.

Przypomnij spójniki i wyrażenia łączące, np.: taki, taki jak, tak właśnie, "to może służyć za...", możemy tu przywołać...", "jako przykład można wymienić..." itp.

Pamiętaj, by nie nadużywać schematycznych sformułowań typu: "Innym argumentem jest...", "Następnym argumentem jest...", "Kolejnym argumentem jest..."

Praktyczna wskazówka: Charakterystyka bohatera, dzieje jego życia, streszczenie fabuły utworu - nie mogą być argumentami w twojej rozprawce, ale przykładami potwierdzającymi sformułowane przez Ciebie argumenty. Powinieneś w ogóle unikać streszczeń, a z utworu wybierać tylko to, co służy potwierdzeniu argumentu.

Przykładowe tematy i wskazówki, jak je analizować, pisząc rozprawkę:

1. "Nie ma rozwoju bez nawiązania" (T. Burek). Uzasadnij, że istnieje nieustanny dialog między tekstami literackimi różnych epok.

Zauważ, że:

Teza została przedstawiona za pomocą cytatu, a więc Ty jej nie formułujesz.

Ważne jest tu polecenie: uzasadnij, czyli dobierz odpowiednie argumenty i przykłady - teksty, w których autorzy nawiązują do poprzednich epok.

Nie polemizujesz z tezą, bo temat Ci na to nie pozwala.

Powinieneś uwzględnić literaturę różnych epok.

Pamiętaj, że utwory nawiązują do innych tekstów w różny sposób, np.: poprzez wspólny motyw, aluzję, stylizację, cytat.

2. Wykaż prawdziwość sądu, że przeżycia osobiste pisarza mają wpływ na jego twórczość artystyczną.

Zwróć uwagę na polecenie: wykaż.

Nie polemizujesz z tezą: przeżycia osobiste pisarza mają wpływ na jego twórczość artystyczną, ale uzasadniasz ją.

W toku argumentacyjnym odwołujesz się do utworów mających wyraźnie charakter autobiograficzny, np.: autor jest bohaterem utworu, kreacja podmiotu lirycznego lub narratora zawiera elementy autobiograficzne.

3. Uzasadnij, odwołując się do utworów powstałych po roku 1939, słuszność tezy, iż ludzie mogą być solidarni i mogą angażować się w walkę ze złem.

Nie polemizujesz z tematem, uzasadniasz tezę: ludzie mogą być solidarni i mogą angażować się w walkę ze złem.

Zwróć uwagę, że możesz uwzględnić tylko teksty literackie powstałe po 1939 roku, czyli w czasie II wojny światowej i po wojnie oraz współczesne, oczywiście nie tylko te, które omawiałeś na lekcji.

Pamiętaj, że zło to nie tylko wojna.

4. "Człowiek sam dla siebie nie może być wystarczającym źródłem nieomylnych kryteriów" - potwierdź lub obal tezę Jana Józefa Szczepańskiego, odwołując się do wybranych utworów literackich i własnych doświadczeń.

Tu masz wybór: możesz potwierdzić tezę lub ją odrzucić.

Nie formułuj własnej tezy, lecz wykaż np. dlaczego nie akceptujesz poglądu wyrażonego w słowach Szczepańskiego.

Nie musisz odwoływać się do tekstów autora cytatu.

W temacie zostało użyte sformułowanie: własne doświadczenia. Są to Twoje przemyślenia i obserwacje.

5. Błądzenie jest rzeczą ludzką. Czy wina i kara wpisane w doświadczenia bohaterów literackich mogą być przestrożą, pouczeniem...? Rozważ problem. Odwołaj się do tekstów należących do różnych rodzajów literackich.

To jest temat, który także pozwala Ci napisać rozprawkę.

Sąd rozpoczynający temat jest luźno związany z problemem zawartym w pytaniu.

Wielokropek na końcu pytania sugeruje, że jest to myśl nieskończona i możesz ją uzupełnić. Sposób sformułowania pytania zawiera sugestię dotyczącą Twojej odpowiedzi. Powinieneś odwołać się do kreacji bohaterów.

Dalsze wymagania stawiane Twojej odpowiedzi zawarte są w poleceniu, w którym pojawia się słowo rozważ.

Rozważ oznacza: przemyśl, zbierz argumenty za i przeciw.

Polecenie: rozważ sugeruje, byś we wstępie sformułował hipotezę, a w rozwinięciu przedstawił argumenty, kontrargumenty i przykłady.

Musisz spełnić jeszcze jeden warunek: bohaterowie, do których kreacji się odwołasz, powinni reprezentować utwory z trzech rodzajów literackich: liryki, epiki i dramatu.

RECENZJA, czyli jak to oceniasz.

Recenzja

- (łac. recensio - badanie, rozpatrzenie, opinia) jest formą publicystyczną, sprawozdawczym omówieniem, krytyczną analizą lub oceną artystycznego lub naukowego utworu, np.: książki, spektaklu, wystawy, koncertu... Składa się z trzech części: informacji, analizy i oceny. Najbardziej specyficzna dla recenzji jest część wartościująca, czyli uargumentowana ocena dzieła według z góry przyjętych kryteriów.

Struktura recenzji

- powinna być dostosowana do tematu i odbiorcy. W recenzji maturalnej wyeksponowana jest analiza krytyczna, dotycząca problematyki dzieła, a w przypadku tekstów literackich, także kompozycji, języka i stylu. Ocena wypowiedziana w recenzji musi być rzeczowa, odpowiednio uargumentowana, oparta na zweryfikowanym dowodzeniu (recenzja jest w dużej części tekstem argumentacyjnym). Liczy się wiedza o recenzowanym dziele, znajomość kontekstów. Dobrze jest, gdy argumenty wynikają jeden z drugiego, są uporządkowane, celowo dobrane, podporządkowane wskazanemu w temacie kryterium wyboru dzieł.

Kompozycja pracy

- we wstępnej części umieść elementy informacyjne dobrane pod kątem tematu. W recenzji maturalnej szczególnie ważna jest część analityczno-krytyczna (czyli rozwinięcie) dotycząca problematyki dzieła, jego struktury, języka. W tej części dokonaj także ogólnej jego oceny pod kątem kryterium wskazanego w temacie.

Wartość i atrakcyjność pracy podniesie nadanie jej tytułu. Może być realistyczny albo metaforyczny, ale musi się wiązać z treścią pracy.

Przykładowe tematy i wskazówki, jak je analizować, pisząc recenzję:

1. Polskie utwory literackie, które zasługują Twoim zdaniem na miano dzieł mijającego stulecia.

Zauważ, że:

Masz wyrazić swoje zdanie ("Twoim zdaniem") - to bardzo ważne. To Ty dokonujesz wyboru. Mogą to być lektury szkolne, ale dobrze będzie, jeśli wybierzesz coś z lektur pozaszkolnych.

Twoje wybory dotyczą tylko literatury ("utwory literackie").

Pisać możesz tylko o polskiej literaturze ("polskie utwory").

Określone zostało kryterium, według którego masz dokonać wyboru utworów ("zasługują...").

na miano dzieł mijającego stulecia"). Zastanów się, co to znaczy, że zasługują na miano dzieł mijającego stulecia, bo to będzie podstawowy argument w Twojej pracy. Wybierać możesz tylko spośród dzieł powstałych w XX wieku.

2. "Czytanie umożliwia spotkanie z prawdą". Do których spośród twoich lektur mógłbyś odnieść te słowa? Uzasadnij wybór.

Zauważ, że:

Masz wypowiedzieć swoją opinię, Ty sam wybierasz lektury.

Twoje wybory mają dotyczyć Twoich lektur. Twoje lektury to także te dzieła, które czytałeś jako obowiązkowe, ale powinieneś wybrać coś z lektur pozaszkolnych.

Pisać możesz o literaturze polskiej i obcej (nie ma ograniczenia do polskiej).

Wybierasz według wskazanego w temacie kryterium; będą to te dzieła, które pozwoliły Ci na spotkanie z prawdą. Określ, co to znaczy, że dzieło pozwoliło Ci się spotkać z prawdą, bo to będzie główny argument, którym się posłużysz.

Wybór dzieł musisz uzasadnić, analizując je z punktu widzenia przedstawionej w nich prawdy (dotyczącej np. człowieka, świata, stosunków społecznych...).

3. "Prawdziwa sztuka jest zawsze współczesna". Przedstaw trzy teksty kultury z różnych epok, które - Twoim zdaniem - mają charakter uniwersalny i mogą przemawiać do dzisiejszego odbiorcy.

Zwróć uwagę, że:

Masz wypowiedzieć swoją opinię, Ty sam wybierasz przykłady - tym razem są to teksty kultury.

Wybierz tyle, o ile jesteś proszony, czyli tylko trzy.

Wybierając, stosuj się do polecenia: "z różnych epok".

Masz swobodę wyboru w zakresie rodzaju tekstu kultury - może to być literatura, malarstwo, grafika, architektura, film, rzeźba...

Wybieraj według podanego kryterium: "mają charakter uniwersalny i mogą przemawiać do dzisiejszego odbiorcy". Musisz napisać, jakie dzieło uznajemy za uniwersalne, a potem analizując wybrane dzieło, udowodnić, że wybrałeś je dlatego, że jest uniwersalne.

Sformułowanie: "do dzisiejszego odbiorcy" sugeruje, że nie powinieneś wybierać współczesnego Ci tekstu kultury.

KOMENTARZ, czyli co o tym myślisz.

Komentarz

- omówienie, forma publicystyczna omawiająca problem lub wydarzenie. Ma charakter subiektywnej opinii, która powinna być uzasadniona. Komentarz uwzględnia opinie negatywne.

W temacie maturalnym najczęściej jest to polecenie ustosunkowania się do kontrowersyjnego poglądu autorytetu przedstawionego w cytowanej wypowiedzi. Zazwyczaj ma on postać tezy, którą można przyjąć lub odrzucić, ale po przedstawieniu argumentów. Ma formę rozprawki.

A teraz przykładowe tematy i wskazówki, jak je analizować, pisząc komentarz:

1. "Wiek XX będzie lepszy, o wiele lepszy od naszego, a ideały równości i braterstwa bez porównania dokładniej odzwierciedlą się" (B. Prus o nadchodzącym stuleciu). Skomentuj słowa pisarza, odwołując się do wybranych utworów literackich.

Zwróć uwagę, że:

Nie jest to temat dotyczący twórczości Prusa; informacja o autorstwie ma Ci powiedzieć, kiedy ten pogląd został wypowiedziany.

Pogląd, który masz skomentować, został przedstawiony w cytacie.

Myśl zawarta w cytacie ma charakter ogólnej opinii o nadchodzącym wieku (Prus postawił tezę).

Twoim zadaniem jest znaleźć argumenty potwierdzające lub obalające tezę w zależności od tego, czy zgodzisz się z tezą Prusa, czy nie.

Każdy przytoczony argument musisz zilustrować przykładami tylko z literatury.

Wybór przykładów należy do Ciebie, może to być literatura polska i obca (co najmniej dwa przykłady).

Wybrane utwory musisz omówić pod kątem przytoczonych przez Siebie argumentów, które chcesz zilustrować.

Powinna to być literatura przedstawiająca obraz XX wieku.

W zakończeniu pracy powinieneś zamieścić wnioski wysnute z analizy wybranych utworów.

We wnioskach musisz ustosunkować się do tezy Bolesława Prusa.

2. Odwołując się do wybranych przykładów literackich, skomentuj pogląd Romana Ingardena: "Synkretyzm prowadzi do wzbogacenia odmian utworów z pogranicza rodzajów i gatunków".

Temat zredagowany jest analogicznie:

Nie jest to temat poświęcony twórczości filozofa R. Ingardena (możesz o nim nic nie wiedzieć).

Cytat zawiera tezę postawioną przez Ingardena.

Teza dotyczy synkretyzmu. Wyjaśnij to pojęcie z teorii literatury.

Wybierz i omów utwory, których zasadą konstrukcyjną jest synkretyzm, czyli łączenie elementów różnych rodzajów i gatunków literackich w obrębie jednego utworu.

Wysnuj wnioski z analizy utworów i odpowiedz, czy Twoje spostrzeżenia potwierdzają tezę Ingardena, że synkretyzm prowadzi do powstawania nowych odmian utworów, czy nie.

WYPRACOWANIE, czyli jak byś to opisał?

Wśród tematów maturalnych bardzo często zdarzają się takie, które wymagają napisania pracy o charakterze opisowym, której gatunek trudno nazwać. W praktyce szkolnej taka praca nazywa się wypracowaniem. Jej napisanie najczęściej polega na zilustrowaniu wskazanego w

temacie problemu lub zagadnienia przykładami z literatury albo innych tekstów kultury. W zależności od tematu sprawdzane są różne umiejętności ucznia, np. analizowania utworu literackiego, jego interpretowania, charakteryzowania postaci, opiniowania utworu, problemu lub bohatera literackiego, wnioskowania. Sprawdzana jest także znajomość utworów literackich omawianych w szkole. Pisząc wypracowanie można wykazać się znajomością różnych tekstów kultury, jeśli temat to dopuszcza.

Ważne: charakterystyka postaci.

Często temat wymaga, byś odwołał się do kreacji bohatera. Dobrze wówczas wiedzieć, na czym polega charakterystyka postaci. Unikniesz wtedy pisania sloganów i powtarzania w wypracowaniu maturalnym frazesów.

Na wiedzę o bohaterze składa się:

znajomość cech jego osobowości,
umiejętność analizy zachowań, np.: stosunek do świata, innego człowieka, zrozumienie motywów postępowania, podejmowania decyzji, określenie systemu wartości, umiejętność analizy sposobu kreowania bohatera, rozumienie funkcji kreacji w utworze literackim.

Sposób kreowania bohatera to np.:

biografia bohatera, sytuacje, w których podejmuje ważne decyzje, język, którym się posługuje, relacje z innymi osobami, czyny, słowa, które wypowiada, wypowiedzi narratora na temat bohatera, wypowiedzi innych postaci występujących w utworze.

Ważne jest, abyś pamiętał, że rozróżniamy charakterystykę:

bezpośrednią, kiedy informacje i opinie i cechach postaci są wyrażone wprost przez narratora; pośrednią, gdy o cechach osobowości bohatera odbiorca wnioskuje na podstawie jego czynów, zachowań, sposobu myślenia, mówienia, reakcji i opinii innych postaci.

Przede wszystkim zauważ, że:

Są to tematy zawierające motyw literacki.

Wskazany motyw należy zilustrować wybranymi przez siebie utworami.

Poza motywem wskazanym w temacie nie masz żadnych ograniczeń dotyczących wyborów, mogą to być teksty spoza lektur szkolnych, może być literatura polska i obca.

Liczy się trafność w doborze lektur, będzie ona oceniana (utwór powinien zawierać motyw wskazany w temacie).

Znaczenie ma taki dobór utworów, który pokaże różne ujęcie motywu, utwory będą pochodzić z różnych epok, należeć do różnych rodzajów literackich (ta różnorodność będzie oceniana).

Są to tematy dotyczące najczęściej świata wartości, wymagające odwołania się do charakterystyki bohatera lub sposobu jego kreowania.

Przykładowe tematy z analizą:

1. Motyw domu, z którego się odchodzi i do którego się powraca. Przedstaw różne obrazy domu i oceń jego wartość w życiu wybranych bohaterów.

Wybierz utwory przedstawiające dom (rodzinę), opisz motyw występujący w utworze. Oceń znaczenie rodzinnego domu w życiu bohaterów literackich, np. jaki wpływ miał dom (rodzina) na kształtowanie się charakteru, poglądów, postaw bohatera.

2. Kariery polityczne i awanse społeczne w ujęciu pozytywnym i negatywnym. Przywołaj przykłady literackie i podejmij próbę ich wartościowania.

Wybierz bohaterów literackich, którzy zrobili karierę.

Zdecyduj, którzy z nich po prostu robili karierę (np. Stanisław Wokulski), a którzy byli karierowiczami (np. Zenon Ziembiewicz, Teodor Bijakowski).

Przedstaw i scharakteryzuj bohaterów i ich kariery.

Oceń kariery z punktu widzenia wyznawanego przez siebie systemu wartości, przedstaw opinię o bohaterach.

3. Bunt jako wyraz niezgody na rzeczywistość. Odwołując się do wybranych tekstów literackich, zaprezentuj bohaterów, którzy bunt uznali za konieczność.

Sposób postępowania jest taki sam:

Wybierasz, przedstawiasz, charakteryzujesz bohaterów, którzy uznali, że ich życie będzie szlachetne, pełne, jeżeli będą buntować się przeciwko złu (bo tylko w takich przypadkach bohater uznaje, że bunt jest koniecznością).

Nie musisz oceniać ich postaw, ale możesz to zrobić.

4. Miasto - przestrzeń znacząca, miejsce destrukcji, szansa rozwoju... Jakie sensory nadała literatura temu motywowi?

Ten temat jest nieco inaczej zredagowany. Zauważ, że:

Część 1. tematu kończy się wielokropkiem, to znaczy, że możesz ją uzupełnić.

Część 2. to pytanie, na które masz odpowiedzieć.

Wybierz utwory, których akcja rozgrywa się w mieście.

Opisz, jak żyją ludzie w mieście, jakie są między nimi relacje

Zastanów się, jaki wpływ ma miasto na bohaterów wybranych utworów literackich.

Odpowiedz na pytanie zawarte w temacie (to będzie jednocześnie podsumowanie twoich opinii).

INTERPRETACJA WIERSZA.

Krok po kroku...

1. Przeczytaj uważnie wiersz i określ w jednym, dwu zdaniach, o czym on jest (czyli - postaw hipotezę interpretacyjną).

2. Jeśli nie wiesz, jak zacząć, zacznij od cytatu lub pytania. Jeśli pytanie pojawia się w

temacie, zacznij od jego zadania i odpowiedz na nie. To będzie właśnie postawiona przez Ciebie hipoteza.

3. Przeczytaj wiersz jeszcze raz i podkreśl wszystkie elementy struktury tekstu, które zauważasz.

4. Zapisz wszelkie uwagi dotyczące budowy wiersza, czyli:

- tytułu,
- podmiotu lirycznego i ewentualnego adresata wiersza,
- użytych zabiegów stylistycznych, językowych i wersyfikacyjnych,
- kompozycji.

5. Zastanów się nad funkcją wskazanych wcześniej elementów - zwłaszcza tych, które potwierdzają Twoją hipotezę.

6. Spróbuj określić gatunek utworu, szczególnie weź pod uwagę cechy takich gatunków, jak pieśń, hymn, psalm, elegia, sonet, tren.

7. Poszukaj kontekstów analizowanego wiersza. Weź pod uwagę czas powstania utworu, tytuł tomiku, inne wiersze tego samego poety, inne teksty z tej epoki. Może warto przywołać także znane Ci utwory podejmujące podobny problem, może w wierszu znajdują odzwierciedlenie jakieś poglądy filozoficzne...

8. Zapisując swoje analityczne uwagi - przyjmij jakiś porządek. Mogą Ci w tym pomóc pytania interpretacyjne, układ wiersza lub, jeśli piszesz analizę porównawczą, drugi wiersz. W tym ostatnim wypadku pamiętaj, aby najpierw szukać podobieństw (znaleźć podstawę porównania), a później różnic.

9. Pamiętaj, że tak jak w strukturze wiersza jedne elementy wynikają z innych, tak w Twoim eseju - jedna myśl winna prowokować następną.

10. Używaj terminów teoretycznoliterackich, ale tylko tych, których znaczenia jesteś pewien.

11. Nie zapominaj o tekście, przywołuj go często i celowo.

12. Pamiętaj o podsumowaniu rozważań lub zamknięciu ich efektowną puentą.

13. Bądź swoim pierwszym, krytycznym czytelnikiem.

Źródło:

gazeta.pl oraz "MATURA 2003 - JĘZYK POLSKI"; Wyd.Siedmioróg (za interia.pl)